

Találkozás

Szervátiusz Jenő

†1983 és

Szervátiusz Tibor

†2018

Megjöttem s a műterem, mint a Fellegvár
alatt egykor, fényében megfüröszt.
Látom, nem pihentél azóta sem,
a csángó madonnáid itt is köszöntenek
és a földön hagyottak is... emlékeznek
s a kokojzaevők is üzenik,
hogy a szüret, lassan közeledik...
Igen, megviselt az élet s a betegség
- hogy a szekusokat más ne is említeném! -,
és nem véletlen, hogy Dózsa a vastrónján
könnyezett, mikor megtudta, én is elmegyek,
de tudtam Veled leszek s az égi téren
együtt...ha másképpen is...
Tudod, Te voltál az első mesterem
és a példaképem is...és emlékszel
Székely Jancsira, kis versében megírta
a fogságban alkotott majd szétdarabolt
szobrodat, hogy legyen elegendő
szivály agyag a következőhöz...
Lehet, hogy nem mondtam soha,
de tudnod kell, hogy szeretlek,
és öröm Veled élni és alkotni,
mert enélkül élnünk nem lehet!

Lisztóczy László

Búcsú Szervátiusz Tibortól

Május 15-én helyezték örök nyugalomra az április 25-én, nyolcvannyolc éves korában elhunyt Szervátiusz Tibor Kossuth-díjas szobrászművész, a nemzet művésze hamvait Budapesten a Fiumei úti Nemzeti Sírkert művészparcellájában.

A veszteség mérhetetlen. Drága halottunk Bartók Béla egyenes ági leszármazottja a saját művészeti ágában. Jelentőségét Solymár István így összegezte: „A kelet-közép-európai szobrászat legújabb fejezetét az ő nevével lehetne kezdeni.” Művészete azt a bartóki igazságot illusztrálja, hogy a nemzeti hagyományok legősibb és legmélyebb rétegeibe való alámerülés nem vezet provincializmushoz, ellenkezőleg: szükségszerű feltétele és lépcsőfoka az egyetemességnek. A népi kultúra alkotásai nem csupán a nemzetenkénti eredetiség herderi eszméjéről, a „sajátosság méltóságá”-ról tanúskodnak, hanem a „tisztá lét”-ről, a népek összefüggéseiről, közös élményeiről és vágyairól is. A nép tiszta álmához lehajló egyetemesség szólal meg Bartók zenéjében, népi és egyetemes korrelatív egységéről beszélnek ékesszólóan Szervátiusz Tibor alkotásai is.

Pályája Erdélyből indult és Erdély-központú maradt akkor is, amikor – Csiki László szavaival – kényszerűségből a „sánta történelem” egy másik lábnyomába lépett, szülőföldjéről az anyaországba költözött. Meghatóan vallott Erdély iránti érzelmeiről Babiczky-Szervátiusz Klárának: „A házamat Budapesten úgy építettem, hogy az emeleti erkélyen, fenyőgerendákból magam ácsoltam a korlátot. Olyan lett, mint egy gyimesi kerítés. Reggel mindig kiállok oda, betájolom Erdélyt, Kolozsvárt, Gyimeset, s arrafelé fordulva kérem a Napot s a Magyarok Nagyasszonyát: Máriát, segítse meg Erdélyt s az erdélyi magyarságot.”

Kincses Kolozsvárt, szobrász édesapja mellett tanulta meg a mesterséget, apa és fia együtt formálta meg Tamási Áron síremlékét Farkaslaka határában. Fiatal szobrászként vázlatokat készített Moldvában, Gyimesben, Csíkban, Kalotaszegen, és tanulmányozta a nyugat-európai modern művészeteket is. A kisebbségi sors szorításában tudatosult benne, hogy a világot gazdagítani kell, nem szegényíteni, gazdagítani azzal, ami a miénk, hiszen – Babits Mihály fogalmazott így – minden nemzet külön szín az emberiség freskóján, külön hang az emberiség koncertjében: az emberiség ellen vétkezik, aki ezt a színt halványítani, ezt a hangot halkítani akarja. A sokféleséget Isten avatta a teremtés egyik legfőbb titkává és értékévé, minden együttműködés és megmaradás alapjává és biztosítékává. A teremtés tervével, Isten álmával, a lét törvényével és parancsával szegül szembe, aki megzavarja vagy megtagadja az élet eredendő polifóniáját, Tamási Áron metaforikus értelme szerint: a hegyeket egyenlővé teszi a sík földdel, hogy magának zugot soha ne találhasson. Isten akaratával egybehangzó evidencia

tehát az is, hogy elvileg egyenrangú minden nemzet, nincs minőségi különbség kis nép és nagy nép között, a kicsik kultúrájuk révén egyértékűvé válhatnak a nagyokkal.

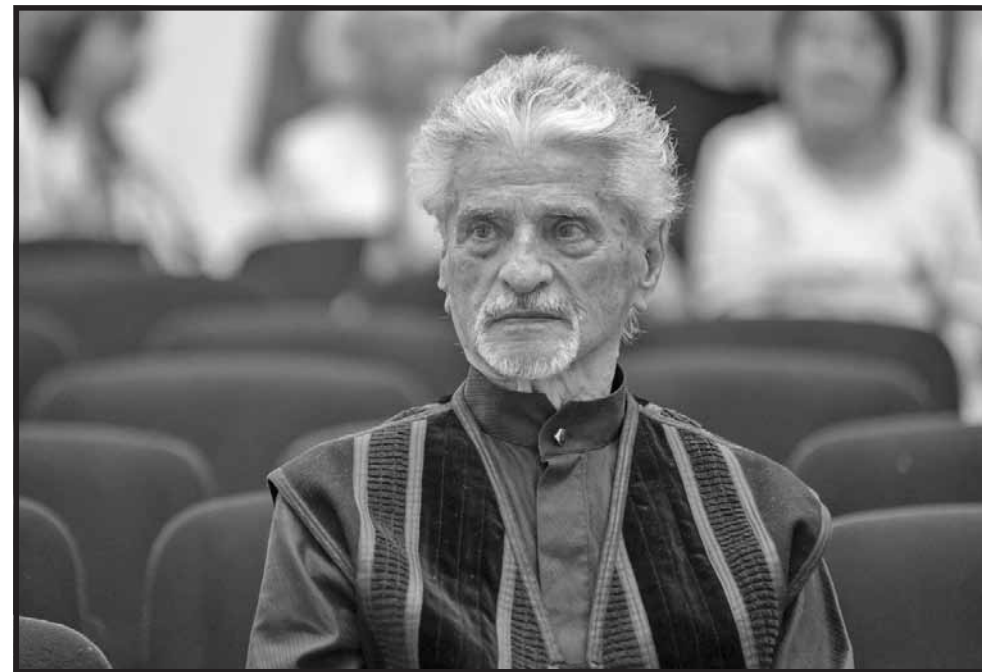
Ezzel a hittel és küldetéstudattal végezte munkáját Szervátiusz Tibor is, amikor Közép-Európa, mindenekelőtt az itt élő magyarság szobrász-szószólója kívánt lenni. Fölmérte a földrajzi elhelyezkedésünkből, keleti származásunkból és nyugat-európai kötődéseinkből adódó konzekvenciákat is. Ő így nyilatkozott erről: „Ha magyarnak születtem, a művészetet is anyanyelvemen kell beszélnem. Vállalom népem hagyományait, sorsát, történelmét, múltját, jelenét és jövőjét. Keleti szép örökségünket Nyugatba ötvözve, a Nyugat figyelmét magunkra irányítva a szobrászat nyelvén erről akarok szólni.” A Németh László által megjelölt „bartóki szintézis” programja tárul föl ebben az ars poeticában, ősi és új, népi és modern, keleti és nyugati egységbe foglalásának igénye.

Hogy milyen messzire nyúlnak vissza az időben Szervátiusz Tibor művészetének a gyökerei, többek között *Kalevala*-illusztrációi is szemléltetik. Megragadta a finn eposz ősi egyszerűsége, természetessége, tisztasága és ereje, a runók néprajzi gazdagsága, pompája és derűje. Az Elias Lönnrot által egybeszerkesztett kollektív remekműben a debreceni Gulyás Pál a közös eredet dalát, a kis népek apológiáját látta meg, a magyarság mély, eltemetett, prehisztorikus erőire, halhatatlan gyökerére döbbsent, kultúránk atlantisi sírjához, földalatti folyosójának a bejáratához találta meg a kulcsot. A hősköltemény 16. és 17. éneke arról szól, hogy Vejnemöjnen, a „legkülönb költő”, aki a szó hatalmával közvetlen teremtésre képes, varázsigékkal csónakot épít, de az utolsó három szó nem jut eszébe, ezért munkáját nem tudja befejezni. Elindul a hiányzó szavak megkeresésére, de nem talál rájuk sem a földön, sem az alvilágban. Végül egy egyszerű gulyás Vipunenhez, a fővarázslóhoz, a hajdani vadászemberhez irányítja, aki már eggyé vált az anyafölddel, testén egész erdő nőtt, de alatta maga is tovább él. Vejnemöjnen alászáll a „holt-eleven táltos” testébe, és ott megleli a bűvös szavakat, amelyekkel bevégzi művét.

Erre a jelképes tárnanyitásra, a népi emlékezetben, a történelmi hagyományokban való alámerülésre, a vipuneni mélységek föltárására, az emberi és nemzeti lét totális átélésére és kifejezésére vállalkozott művészetében Szervátiusz Tibor is. Legtöbb szobrát a magyar történelem ihlette. Tanulságként és intelemként föl-fölidézte múltunk tragikus eseményeit. Emléket állított a madéfalvi veszedelemnek, Trianonnak, Szárazajtának, a *Magyar Apokalipszisnek*, az 1956-os forradalomnak és szabadságharcnak s külön a 30-es parcellának, mostoha sorsú szülőföldjének, Erdélynek. Megmintázta Attilát, Isten ostorát, világegyesítő karddal a kezében; Dózsa Györgyöt, „a megevettek királyá”-t, akinek permanens tüzet táplál a teste, trónusa előtt vigyázzba dermedt s a hűségre gondolt egy kárpátaljai költő, Vári Fábián László; Petőfit, aki – mint a fák – állva marad a halálban is; Ady Endrét, a „Vitézi Isten”-t, aki – Nagy László gyönyörű látomása szerint – bűvölve addig figyel a legkeményebb kőből, az andezitből, amíg a végzet szóba nem áll velünk; Móricz Zsigmondot, akiből – Szervátiusz Tibor szavait idézem – „minden gömbölyű piknikussága ellenére nagy alföldi erő, félelmete-

sen ősi földhözköttőség, parasztiság, rejtelmes, bálványyszerű komolyság” árad; Szabó Dezsőt, akinek mahagóniba faragott fejéből vesébe látó szigor, ellenálló és számonkérő dac és keménység sugárzik. A konok, mindenre elszánt, megalkuvást és kompromisszumot nem ismerő ellenálló, a végzet hatalma ellen lázadók, az életükben, halálukban és halhatatlanságukban is a szenvedés, a pusztulás, a megaláztatás, a kiszolgáltatottság ellen tiltakozók és mozgósítók a hősei, akik csaknem kitornek a legsűrűbb anyagból is, nehéz állni a tekintetüket. Hozzájuk hasonlított Szervátiusz Tibor is: „a fönmaradás és a megmaradás... reményét és szerelmét” öntötte formába legyőzhetetlen, a romániai kisebbségi lét abszurditásai között megedződött vitalitással. *Kolozsvári Krisztusa* sem néma, engedelmes mártír, hanem lázadó hős, aki – Kovács István költő érezte így – az emberek védelmében szembeszáll Istennel, nem engedi megfeszíteni és föltámasztani magát, két méter magas, szürke csontváza felénk zuhan, hogy kitért karjaival és a hatalmas szögekre görbülő tenyerével magához öleljen minket.

Méltán siratja őt mindkét haza. Osztozik felesége gyászában, aki őrangyalként vigyázott rá, gondoskodott róla évtizedeken át. Egyszerre volt hűséges társa s művészetének múzsája és népszerűsítője. Kevéssel a temetés után ösztöndíjat alapított férje emlékére. Szolgáljon vigaszul Sík Sándor *Áldott, aki előre néz* című versének két záró sora, keresztény bölcsessége: „Cselekedd, ami rajtad áll, / Nincsen halál.”

Szakolczay Lajos

Óriás aranyorgona

Kulcsár Ferenc (1949–2018)

Újból, ha az ember sokáig él, mindannyiszor megismétlődik a dráma, újból kiszakadt a szívből egy darab. Ha látom is a pár év előtti kitüntetések a Balassi-karddal való légből vízbe szökését, Kulcsár Ferenc az égbe költözött. Az angyali türelmű villámok közé, mert maga is az volt: angyali türelmű villám.

Közép-európai sebzettséggel és reneszánsz mosollyal. Ez utóbbi terítette rá a *kishazára* – hogy növekedjék. Bodroghöz a *Kerek világ közepében* élő, sugárzó térre, amelyhez csak szerelmes szavakkal lehet közelíteni: „Szentjánosbogár ül / virágzó szívemen – / fölé hajol s nézi, / nézi a szerelem”.

Gyerekeknek íródott elomló szavak. Ez is belefért a villámba. De még inkább beletartozott az a filozofikus düh, az erkölcsi ember kifakadása, amely világosan észleli a világ, megannyi földrész elszakadását, torzulását. A mindent veszélyeztető tisztátalanságot. Nem véletlen, hogy az 1971-ben írt sorok több mint három és fél évtizedig csupán kéziratban szunnyadtak. Hogy életre kelhettek, a költő igazságát zengik. „Mosom a glóbuszt, / vízszaggal öblítem / kontinensek szutykát: / folyik alá a koszos lé / Európa, Amerika / arcán” (*Mosom a glóbuszt*).

A sok vihart kavart antológia, az *Egyszemű éjszaka* költője már a kezdet kezdetén tudta, hogy a szavakból épített katedrális igazságát, mert nem hazudik a száj, jöjjön bármely kor, nem lehet kikezdeni. Márvány az, gyémánt keménységgel. Kulcsár Ferenc mindig is „a vers túloldalán” szálldosott a szabadság élőnél élőbb szárnyával, hogy – paradox – az innenső oldal süketei is értsék a szavait. Önmagában bízó és gögös volt. Szeretettel teli és határozott. „Toll kell nekem – papír / lobbanó ág-bog / s mert ragyognak a sírkövek / agyamban termő / ágacskák nőjenek / toll kell nekem – papír / mert minden költőt kicsi máglyán / elégetni egyszerűen nem lehet” (*Toll papír*).

A világ zűrzavarában – hol az Éden? – az ember „oly magányos, mint a Föld”, és mégis a hűség az a tapasz, amely a néphez (magyarsághoz), a hazához – a *kishazához* és a *nagy hazához* – odaforrasztja. S nem utolsósorban az emberiséghez. Megint egy korai vers (1973-ban fogalmazódott meg a *Himnusz-töredék*), amely ugyancsak a költő, a *Tízparancsolattal* egyenlő törvényerejű igazságáról regél: „Isten áldd meg a magyart / és a többi nemzetet”.

Mikor dalolt, gyöngyfűzés volt számára a szó. Ahogyan egyik versének címe mondja: *Óriás aranyorgona*. „Ó, anyanyelv! Cserben minket soha nem hagyó, / halottaink szemüregéből is fény felé kúsó, / ünnepnapokon, gyászban is legvégső haza, / óvd a sorsunk: értünk vérző, ismeretlen katona.”

Adysan is énekelt, koszolányosan is, a Nyugat zenéjét – rímmuzsikáját – kedelve, de nem ódzkodva a vidor és kesernyés groteszktől. Bármelyik nagyság maszkját öltötte magára – a két hazai festőművész, Szabó Gyula és Jakoby Gyula életművét megéneklő hosszúversei egyszerűen zseniális líraegészek (*Liliom Isten kezében*, illetve *Ezeregyéjszaka*) –, saját, egyedi hangon szólalt meg a *világmindenség*.

Mert felvidékiként, szlovákiai magyarként sosem akart kevesebbet – kozmikus ihlettel a lét instrumentumán zongorázni. Az erkölcs billentyűit leütve, a nemes szív telítette kottából. Érzelmesen és szilajon, figyelmeztetőn, és az ember-porszemhez illő imamódban. Egyik költőtársától kölcsönözte a formát, hogy megírhatta *Levél az ENSZ-nek* című versét. „Én, Kulcsár Ferenc Autonóm Köztársaság...”

Valóban az volt, a maga nemében kikezdehetetlen földrész. Mint említettem volt, angyali türelmű villám. Avval is világított, hogy magára gyújtotta az éjszakát: „éjjen titokban testemen, / lobogjon, lobogjon el velem”.

„Mikor a Nap tüze arcodon lobban, / s tengerről a lábad áldott földre dobban – / hullámzóan, remegve vár a hely, / hogy gyökér helyett földbe térdepelj” (*Szimbólumok*)

Ferikém, a föld lett imázsomolyod! A Magyar Írószövetség nevében búcsúztatlak: Isten veled!

Hogyan is írtad drámaian nagy, *Liliom Isten kezében* című versedben? „Ó, a teljes élet meggyújtott gyolcsába / göngyölte be Isten a szívem: / mint égő zászlót, viszem, / hogy halottaiból föltámadjanak / a szavak...”

Minthogy vágyjuk az értelmi megvilágosodást, teljesüljön akaratod!

